

Co-funded by the
Europe for Citizens Programme
of the European Union

Projekt „SVEDOČANSTVO - ISTINA ILI POLITIKA: Koncept svedočenja u komemoraciji jugoslovenskih ratova“ realizovan 2016-18. godine bavio se načinima razmišljanja o jugoslovenskim ratovima i sprovođenjem i korišćenjem svedočan(a)va o njima u regionu.

Partneri projekta bili su Centar za kulturnu dekontaminaciju iz Beograda, Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Institut za filozofiju i društvenu teoriju iz Beograda, Učitelj nezalica i njegovi komiteti iz Beograda, Historijski muzej Bosne i Hercegovine iz Sarajeva, Muzej savremene umetnosti iz Beograda, Boem iz Beča (Austrija), Osservatorio Balcani e Caucaso Transeuropa (OBCT Transeuropa) iz Rovereta (Italija), Centar za kulturnu i socijalnu popravku iz Banja Luke i Leibniz-Institut für Ost- und Südosteuropaforschung (IOS) iz Regensburga (Nemačka).

Danas prenosi nekoliko članaka nastalih u ovom projektu. Program u celini, biografije učesnika i apstrakte možete videti na sajtu projekta: <http://svedocanstvo-imenovatoratom.org/rs/konferencija>

Đokica Jovanović,
Filozofski fakultet,
Odeljenje za sociologiju,
Univerzitet u Beogradu

Komemorativno kao ideologija (4)

„Tačno je da se savremena društva pretvaraju da poštuju ličnost pojedinca. Pod uslovom da pojedinci obavljaju svoje osnovne dužnosti, oni su slobodni da žive i da misle kako im drago, da formiraju svoje stavove kako žele. Čini se da se društvo zaustavilo na pragu unutrašnjeg, ličnog života ljudi. Ali, dobro se zna da čak i onda kada društvo ljude ostavlja na miru to čini samo prividno“ (Maurice Halbwachs, *On Collective Memory*). Ali, da li se radi samo o traumatizovanju pripadnika jedne zajednice koja, pri tom, traumu druge, naročito, neprijateljske zajednice ne uzima u istoj ravni kao sopstvenu.

No, pre pripisivanja sakralnog, komemorabilnog... karaktera žrtvi, kultura žrtve nastaje, dakako, u profanoj sferi. Pokušaćemo da, primera radi, objasnimo, razmotrimo nastanak ustanove žrtve kod praslovenskih plemena. Inače, u kolektivnom određenju kod raznih naroda i društava, od najranijih vremena, pojam žrtve za za-

ruski pastiri su vešto koristili sekiru u svakodnevnim poslovima (umeli da od drveta izrezbare i ikonu) ali i u ratnim pohodima. Uzgajali su okretne i snažne konje. Sekira, konj i, u docnijem periodu, ikona, se nalaze u osnovi tradicionalne ruske kulture. „Sekira je odigrala središnju ulogu u učvršćivanju nove civilizacije u području gornjeg toka Volge“ (Džejms Bilington, *Ikona i sekira. Istorija ruske kulture, jedno tumačenje*). Džejms Bilington piše i to da su Prasloveni koristili sekiru i kao novac. Sa sekirama su sahranjivani. „Narod je sekiru nazivao ‚gromom‘, a kamenje nađeno blizu drveta oborenog munjom bilo je štovano kao deo sečiva sekire koje je koristio bog groma“ (Bilington).

Sekira i snažni i okretni konji su predstavljali veliku moć koju su plemenske vođe koristile. Uvećana je moć plemenskih vođa i njihovih doglavnika. Njihova moć je uvećavana i pravom da posle smrti podanika, seljaka „smerda ako ovaj nema mu-

raz u značenju seljak ili seljaci, zemljodolac ili zemljodolci, kmet ili kmetovi. Ali, reč „smerd“ znači i „saumirući“ i „neslobodan“. Čak i smerdov konj pripada knjazu. Plemenske vođe su, stoga, sve češće kretale u ratne pohode. Za to je bilo nužno osigurati lojalnost potčinjenih i mobilisanih seljaka. Lojalnost je iznuđena na jednostavan način – mobilisani su, po cenu svog života, morali da budu spremni da se žrtvuju za gospodara i da ga čuvaju od pogibelji. Ustanovljen je običaj ritualnog ubijanja podređenih. Kada vođa/knjaz pogine u borbu na njegovom grobu se ritualno ubijaju potčinjeni i bivaju ritualno sahranjeni sa njim. Stoga su „смерды“ bili itekako zainteresovani za to da gospodar iz svakog oružanog sukoba izađe živ. Otuda su u borbi bili hrabri kako bi vođu zaštitili od opasnosti. Bili su spremni na žrtvu – da budu ranjeni, zarobljeni... Postali su „junaci“, „heroji“, od njih nastaju i herojstvo i junaštvo kao, komemorabilne pojave. Jer, žrtvujući se za knjaza oni se, u prenosnom, simboličkom smislu, žrtvuju za zajednicu (для сообщества, страны, родины). Otuda se ovakva vernost pretapa u obožavanje i veličanje gospodara, a, u stvari, u (neizrečenu) brigu za sopstveni život. Kada puk kliče vođi, on, u stvari, kliče sebi i sopstvenom samoodržanju. I divinizuje sebe. Potom, ovo načelo se proteže i na sve institucije koje počivaju na autoritetu. Knjaz je, inače, živa personifikacija zajednice. Inače, ne bi uživao legitimitet kod potčinjenih.

Kod Praslovena institucija „смерды“ postoji od prvih vekova formiranja protoslovenskog jedinstva. „Moguće je da se i sâm termin ‚смерды‘ pojavio docnije, u skitsko vreme, kada je još uvek ovaj fenomen bio široko rasprostranjen, kada Sloveni pozajmljuju mnoge iranske reči“ (Борис Александрович Рыбаков, *Язычество древних Славян. Древняя Русь: Духовная Культура и Государственный*). Naravno, ovakvih obreda žrtvovanja je bilo i u drugim kulturama – u drevnom Egiptu, u prekolumbovskoj Americi... **Nastavlja se**

No, pre pripisivanja sakralnog, komemorabilnog... karaktera žrtvi, kultura žrtve nastaje, dakako, u profanoj sferi. Pokušaćemo da, primera radi, objasnimo, razmotrimo nastanak ustanove žrtve kod praslovenskih plemena. Inače, u kolektivnom određenju kod raznih naroda i društava, od najranijih vremena, pojam žrtve za zajednicu, pored autentičnog, stvarnosnog značenja, često ima i kolektivno-vrednosna, a docnije i ideološka izvorišta. Boris Ribakov ukazuje na jednu bitnu istorijsku činjenicu u razvoju ruske kulture. Naime, ruski pastiri su vešto koristili sekiru u svakodnevnim poslovima (umeli da od drveta izrezbare i ikonu) ali i u ratnim pohodima. Uzgajali su okretne i snažne konje. Sekira, konj i, u docnijem periodu, ikona, se nalaze u osnovi tradicionalne ruske kulture

jednicu, pored autentičnog, stvarnosnog značenja, često ima i kolektivno-vrednosna, a docnije i ideološka izvorišta.

Boris Ribakov ukazuje na jednu bitnu istorijsku činjenicu u razvoju ruske kulture. Naime,

škog potomka, njegovo imanje pripadne ‚knjazu‘ (Павел Йозеф Шафарик, *Славянские древности: Часий историческая*). Ko su smerdi? „Smerdi i“ („смерд/ы“) je staroruski iz-

Tragom dinosaurusa

Tekst: Anđela Mrđa

U dvorištu NASA centra, nedaleko od Vašingtona, na površini veličine dva kvadratna metra pronađeno je čak 70 tragova za koje se smatra da potiču od osam različitih vrsta dinosaurusa. Ovom pronalasku prethodio je događaj iz aprila 2012. godine kada je paleontolog Rej Stenford,

Foto: Wikimedia

nakon pauze za ručak, odvezao suprugu na posao u NASA Godar institut za istraživanje svemira u Merilendu. Pri rastanku nije ni slutio da će u samom dvorištu zgrade pronaći stenu sa tragom dinosaurusa dugačkim 30 centimetara. Poneseni otkrićem, istraživači su nastavili sa iskopavanjima na istom mestu i tako su januara ove godine pronašli čitavu ploču veličine trpezarijskog stola prekrivenu tragovima različitih vrsta dinosaurusa. Kada su utvrdili starost stene, naučnici su zaključili da su životinje ovuda prošle pre više od 100 miliona godina. Svih 70 otisaka, koliko je pronađeno, ostavilo je osam vrsta praistorijskih sisara, od onih najmanjih veličine veверице do velikih poput nodosaura. Utvrđeno je da su verovatno svi otisci nastali u periodu od nekoliko dana, kao i to da se ploča nalazila veoma blizu jezera ili neke druge veće vodene površine. Na osnovu paralelno pronađenih tragova četiri manja sisara tim pretpostavlja da je ova grupa lovila zajedno poput čopora i obavljala neku vrstu „čišćenja“ teritorije. U mnoštvu tragova pronađen je i otisak

sauropada. Ovaj dugovrati biljojed, poreklom iz doba jure i krede, život je uglavnom provodio brsteći lišće sa jednog istog drveta kako bi se što manje kretao i umarao. Tolika lenjost razumljiva je ako se u obzir uzme njihova težina koja je dostizala i do 30 tona, čime se sauropodi ubrajaju u najveću i najtežu vrstu dinosaurusa. Pored dinosaurusa, većina pronađenih tragova pripadala je malim kičmenjacima veličine današnjih glodara. Međutim, jedan od njih značajno je odudarao po veličini od ostalih. Ispostavilo se da je u pitanju najveći dosad pronađen trag kičmenjaka iz doba krede koji po veličini otprilike odgovara otisku rakuna.

Prema rečima Komptona Takera, naučnog saradnika tima koji je pomogao na iskopavanju, Merilend je oduvek bio poželjno mesto za život upravo zbog svoje klime koja je u doba krede bila mnogo toplija nego danas. Pored toga, u vreme kada je nivo mora bio na desetine metara viši nego što je to danas, Merilend je bio veoma močvarno područje. Sve to izuzetno je pogodovalo životinjama koje su ga naseljavale.

Svih 70 otisaka, koliko je pronađeno, ostavilo je osam vrsta praistorijskih sisara, od onih najmanjih veličine veверице do velikih poput nodosaura

Danas

U saradnji sa Centrom za promociju nauke, „Danas“ predstavlja izabrane priče sa naučnopopularnog portala elementarium.cpn.rs

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1															
2															
3															
4															
5															
6															
7															
8															
9															
10															
11															
12															

VODORAVNO: 1. Naselje kod Zaječara, **2.** Rastvarajuća tečnost (mn.) - Kanali, rovi, **3.** Ime američkog glumca Martina - Srbija (str.) - Stara mera za tečnost, **4.** Drugo ime antičke Troje - Katolički episkop - Lična zamenica, **5.** Simbol telura - Čulna strast - Vrsta goriva za automobile, **6.** Kaluder, monah - Tankanit - Stari francuski srebrnjak, **7.** Oznaka za poluprečnik - Vrsta narkotika - Insekt pravokrilac, uvolača, **8.** Lekar koji leči alopatijom - Gumarske radionice - Oznaka za amper, **9.** Slovenački filolog, Matija - Nagoveštaji - Pritoka Une, **10.** Pite savijače - Snažnava-

ti oružjem, naoružavati, **11.** Morski pužić, ogrc - Beskraj, **12.** Pomni proučavaoci - Grad u Čileu.

USPRAVNO: 1. Brinuti o čemu, **2.** Bezbojni otrovni gas - Bogataš (žarg.), **3.** Prošle godine - Okopani deo njive, **4.** In partibus (skr.) - Šanac, rov - Zavist, pakost, zloba, **5.** Dockan - Kanarska ostrva, **6.** Ilija odmila - Onaj koji nepravokrilac, uvolača, **7.** Stubovi za jedra, katarke - Japanski novci, **8.** Prvi vokal - Propalica, bezobraznik - Auto-oznaka Ekvadora, **9.** Popis, lista - Predgovori, **10.** Raniji

glumac, Milan - Broj, numer (ital.), **11.** Simbol nobelijuma - Udovica - Ime glumice Turman, **12.** Vrsta žirafe kraćeg vrata - Puškar, **13.** Kineski tiganj - Lihvari, gulikože, **14.** Prodavnice lekova - Napad, **15.** Stepen društvenog razvoja.

REŠENJE IZ PROŠLOG BROJA
VODORAVNO: Amerikanizovanje, raritet, marazam, Tea, Abadan, Laki, istok, kožari, an, kt, baseni, zdanja, urod, troska, Než, lopata, statura, a, i, anonsa, distih, sos, čančar, kolo, abadžika, ribolov, Tačar, guslariti, tritiranje, Kojić.